

**Всеукраїнська науково-практична конференція
проводиться відповідно до Постанови Верховної Ради України
від 17 грудня 2021 року № 1982-IX
«Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2022–2023 роках»
та плану роботи Національної академії педагогічних наук України**

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
Протокол № 3 від 30 березня 2023 р.*

Редакційна колегія:

О. М. Топузов, доктор педагогічних наук, професор — голова ред. кол.;
С. О. Сисоєва, доктор педагогічних наук, професор — заст. голови ред. кол.;
Н. П. Дічек, доктор педагогічних наук, професор;
К. Ю. Ладоня, відповідальний редактор.

Історія та філософія освіти в незалежній Україні: до 200-річчя від дня народження Костянтина Ушинського (1823-1871) : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції / ред. кол.: Топузов О.М., Сисоєва С.О., Дічек Н.П.; 3 березня 2023 р., м. Київ., Інститут педагогіки НАПН України. — [Електронне наукове видання]. — Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2023. — 250 с.

<https://doi.org/10.32405/978-966-644-585-2023-238>

ISBN 978-966-644-654-4

Збірник містить матеріали і тези виступів учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Історія та філософія освіти в Україні: до 200-річчя від дня народження Костянтина Ушинського (1823-1871) (3 березня 2023 р., м. Київ).

У матеріалах відображено осмислення сучасними освітянами теоретичних надбань видатного українського педагога Костянтина Ушинського з упровадження філософсько-антропологічного підходу до розвитку освіти; думки і досвід сучасних дослідників щодо практичного використання його ідей і порад у підготовці майбутніх освітян, реалізації проекту «Нова українська школа».

*Матеріали подано в авторській редакції,
за достовірність фактів, цитат, посилань на джерела та вживання
назв документів, власних імен тощо відповідають автори публікацій.*

Кремень В. Г. Вітальне слово.....	13
--	-----------

Пленарне засідання

Топузов О.М.

Чому актуальний К. Д. Ушинський?	16
--	----

Бех І.Д.

Костянтин Ушинський як основоположник наукової педагогіки виховання.....	19
---	----

Проніков О.К.

Костянтин Ушинський і Чернігівщина	23
--	----

Березівська Л.Д.

Костянтин Дмитрович Ушинський (1823/1824–1870/1871) в українській гуманітаристиці: вшанування, дискурс і нове прочитання.....	26
---	----

Ткачук Л.В.

Ідея успіху у навчанні в обґрунтуванні К. Д. Ушинського	30
--	----

Дічек Н.П.

Філософія освіти К. Д. Ушинського	33
--	----

Кочубей Т.Д.

Ідеї антропоцентризму у педагогічних поглядах	39
К. Д. Ушинського (1823 – 1870 рр.).....	39

Марчук С.С.

К. Д. Ушинський про фізичну працю як чинник здоров'я та щастя людини.....	43
--	----

Матвійчук О.Є., Меленець Л.І.

Костянтин Ушинський
у онлайн-проекті «Педагогічна мапа Києва» 46

Гоголь Н.В.

Реалізація ідеї культурологічного підходу
в науково-методичній спадщині педагогів
II пол. XIX ст. 50

Напрямок перший

**ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ
ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
К. Д. УШИНСЬКОГО**

Костенко О.В.

Християнізація поняття праці
як педагогічного інструменту та самоцілі
за К. Д. Ушинським 56

Лагута А.М.

Нові матеріали
до біографії К.Д. Ушинського 58

Міхно О.П.

Українські видання творів Костянтина Ушинського
у фондах Педагогічного музею України
та Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В.О. Сухомлинського 70

Янченко Т.В.

Участь родини Ушинських
у соціально-педагогічній підтримці дітей 73

Напрямок другий

ВПЛИВ К. Д. УШИНСЬКОГО НА РОЗВИТОК
ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ ХІХ СТ.**Гай В. Р.**

Народність як фундамент виховання підростаючого покоління у спадщині К. Ушинського	78
--	----

Захарін С.В.

Національне виховання у контексті ідей К. Д. Ушинського	81
--	----

Кравченко О.О.

Природовідповідність у навчанні і вихованні: педагогічні ідеї українських педагогів	84
--	----

Ткачук М.М.

Ціннісні імперативи педагогічної спадщини К. Д. Ушинського	88
---	----

Напрямок третій

К. Д. УШИНСЬКИЙ І АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД
У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЦІ**Антонець Н. Б.**

Костянтин Ушинський: до витоків історіографії	94
--	----

Біліченко П. Г.

Актуальні питання трудового виховання у творчості К. Ушинського	96
--	----

Ваховський Л.Ц.

Педагогічна антропологія К. Ушинського як основа наукової педагогіки	100
--	-----

Загородня А.А.

К. Д. Ушинський як засновник педагогічної антропології	103
---	-----

Іванова С. Л.

Антропологізм К. Ушинського як основа для діалогу між представниками різних поколінь в новій українській школі	106
--	-----

Кірдан О.Л.

Управління університетом у контексті осмислення творчої спадщини К. Ушинського	110
--	-----

Ковальчук І. Л.

Педагогічно-антропологічний підхід К. Ушинського до розгляду сутності природи людини	113
--	-----

Коляда Н. М.

К. Д. Ушинський про діяльність недільних шкіл	116
--	-----

Максименко В. Д.

Значущість рідної мови в педагогічних поглядах К. Д. Ушинського	120
---	-----

Ткаченко Л.І.

Духовність особистості як максима педагогічних поглядів К. Д. Ушинського	124
--	-----

Напря́м червертий

РОЛЬ К. Д. УШИНСЬКОГО У РОЗВИТКУ
МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ**Барбашова І.А.**

методичні рекомендації К. Д. Ушинського
щодо сенсорного розвитку учнів початкової школи 132

Ломака О.С., Дячук П.В.

К.Д.Ушинський про методику навчання
молодших школярів 134

Стребна О.В.

Педагогічні інтенції у творах для дітей К. Д. Ушинського 137

Сухомлинська Л. В.

Константин Ушинський
як автор і укладач казок та оповідань про тварин 141

Черпак Ю.В.

Ідеї Костянтина Ушинського про виховання
та тілесний розвиток дітей і молоді 143

Напря́м п'ятий

РОЛЬ К. Д. УШИНСЬКОГО У РОЗВИТКУ
МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ**Алексєєва С.В.**

Індивідуалізація навчання як новація сучасної освіти:
ідеї та погляди К. Д. Ушинського 148

Басараб Н.Я., Завгородня Т.К.

Проблеми підготовки народного вчителя
у поглядах К.Д. Ушинського 151

Болгар О. М.

Вплив педагогічної спадщини К. Ушинського
на формування професійного іміджу педагога 155

Бондар Ю.В.

Професійна підготовка вчителя початкової школи
в контексті ідей К. Ушинського 158

Венгловська О.А.

Ідеї К. Д. Ушинського про підготовку вчителя
в контексті розбудови нової української школи..... 161

Гальонка О.А., Ланько Н.О.

Використання педагогічної спадщини К. Д. Ушинського
в практичній діяльності освітян..... 165

Гусакова О.О.

К. Д. Ушинський і проблеми педагогічної фасилітації..... 168

Івченко Т.В.

К. Ушинський про особистісні якості
майбутнього вчителя..... 172

Кірдан С.О.

Психологічні аспекти виховання
у творчій спадщині К. Д. Ушинського..... 175

Киричок І. І.

Підготовка вчителя в контексті ідей К. Ушинського 177

Кудла М. В.

Внесок К. Д. Ушинського в розвиток управління
початковою школою в Україні..... 180

Куліш Т.І.

К. Д. Ушинський про психологічну
підготовку вчителя 184

Назаренко Т. Г.

Елементи виховної роботи на уроках географії
в контексті ідей К. Д. Ушинського 188

Наровлянський О. Д.

Ідеї К. Ушинського про упровадження
екскурсій і краєзнавства в школі та Нова українська школа 191

Наровлянська М.Д.

Упровадження ідей К. Д. Ушинського про педагогічну освіту
у сучасну систему підготовки педагогів позашкільля 194

Нечерда В. Б.

Формування успішної особистості
сучасного учня крізь призму
педагогічної спадщини К. Ушинського..... 198

Полянська А.В.

Використання педагогічних ідей К. Д. Ушинського
в сучасній шкільній освіті..... 201

Салагуб Л. І.

Сучасні педагогічні наративи:
«меседжі» сьогодення та наскрізна імплементація
ідей К. Д. Ушинського в освітній процес
(авторські освітньо-творчі роздуми) 204

Смоліна С.В.

Постать учителя-науковця в трудах К. Д. Ушинського..... 208

Слижук О. А.

Модернізація змісту літературної освіти
в 5-6 класах НУШ в контексті ідей К. Д. Ушинського 212

Філоненко О.С.

Погляди К.Д. Ушинського на організацію практики
в системі підготовки майбутнього вчителя..... 214

Шевченко С. М.

Освітні погляди К. Д. Ушинського на професійну підготовку вчителя.....	217
---	-----

Напрямок шостий**НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА
І СПАДЩИНА К.Д.УШИНЬСЬКОГО****Бужин О. В.**

Ідеї трудового виховання К. Д. Ушинського в контексті концепції Нової української школи.....	222
---	-----

Головко М. В.

Генеза моделей базової фізичної освіти в українській методиці навчання фізики	225
--	-----

Гузь О. П.

Порівняльний аналіз концепції Нової української школи та педагогічних ідей К. Д. Ушинського.....	228
---	-----

Іщенко І. В.

Ідеї К. Д. Ушинського в контексті реформування початкової освіти	232
---	-----

Ткачишин Н. В., Копчук-Кашецька М. С.

Сучасний розвиток НУШ в контексті ідей К. Ушинського	236
---	-----

Лук'янчук Г. Я.

Тяглість та перспективність виховних ідей К. Ушинського в освітньому процесі НУШ	239
---	-----

Ніколаєнко Я. М.

Створення сучасного освітнього середовища: погляд крізь призму ідей К. Д. Ушинського	241
---	-----

Русенюк С. Р.

Науково-художні твори К. Д. Ушинського
як засіб формування пізнавальної компетентності
молодших школярів на уроках літературного читання..... 244

Отже, праця, за переконаннями К. Д. Ушинського, є важливим чинником не тільки фізичного, а й розумового, трудового, морального та естетичного виховання особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ушинський К. Д. Праця в її психічному і виховному значенні. Твори: в 6 т. Т. 5. Київ: Рад. школа, 1952. С. 387–395.
2. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: у 2-х т. Т. 1. Теоретичні проблеми педагогіки. Київ: Рад. школа, 1983. 496 с.

КОСТЯНТИН УШИНСЬКИЙ

У ОНЛАЙН-ПРОЄКТІ «ПЕДАГОГІЧНА МАПА КИЄВА»

Матвійчук О.Є.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри освітнього лідерства

Інституту післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

orcid ID: 0000-0002-8555-3645

Меленець Л.І.,

кандидат педагогічних наук, доцент ,

завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти Інституту

післядипломної освіти Київського університету

імені Бориса Грінченка

orcid ID: 0000-0003-0246-2674

Пам'ять про людину, яка залишила помітний слід у житті як окремої особистості й суспільства загалом та людська вдячність ділам її може виявлятися по-різному. Найчастіше – це увіковічнення пам'яті в назвах вулиць, провулків, площ, закладів освіти, відкритті меморіальної дошки, рідше – погруддя чи пам'ятника.

Видатний син українського народу – Костянтин Ушинський, як учитель-учителів, учений, який залишив значну творчу педагогічну спадщину, безумовно, заслуговує на людську пам'ять. У місті Києві в честь педагога, який одним із перших сформулював

ідею народності в педагогіці, названа і вулиця, і провулок (в Солом'янському районі, місцевість Чоколівка), а також у 1974 році встановлено пам'ятник (скульптор О. Скобліков та архітектор А. Ігнащенко). Вулиця Ушинського, сучасну назву отримала в 1957 році, пролягає від Чоколівського бульвару до Фастівської вулиці, а провулок (без жодного будинка) з'єднує вулиці Святославську та Глінки (також місцевість Чоколівка).

Задля підтримання соціального інтересу, пробудження бажання досліджувати, з метою презентації освітянському загалу, і не тільки, київських локацій, що присвячені та увіковічують пам'ять видатних українських педагогів у міському просторі Києва Педагогічним музеєм України в 2022 році було ініційовано, а Інститутом післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка підтримано реалізацію онлайн-проєкту «Педагогічна мапа Києва».

Одним із перших інформаційних постів, який з'явився на сторінці «Фейсбук» Педагогічного музею України під хештегом #Педагогічна_мапа_Києва був пост про Костянтина Ушинського, в честь якого в ХХ столітті названа вулиця та провулок у столиці України.

Готуючи інформацію про Костянтина Ушинського, автори проєкту, в першу чергу, підбрали більш значущі та маловідомі факти як із його біографії, так і його творчого шляху. Зокрема ще раз було наголошено, що Костянтин Дмитрович Ушинський (02.03.1823 - 23/24.12.1870) – педагог-класик, новатор, реформатор шкільної освіти, основоположник наукової педагогіки, автор підручників для початкової школи «Дитячий світ» (у 2-х част.), «Рідне слово», праць із теорії та історії педагогіки, зокрема «Про народність у громадському вихованні», «Три елементи школи», «Про користь педагогічної літератури», фундаментального 3-томника «Людина як предмет виховання» та ін.

Костянтин Ушинський у 1868 році був у Києві проїздом, у листі до свого друга Л. Модзалевського писав так: «Ми поки оселилися в Петербурзі, хоча наступного року думаю переїхати до себе на батьківщину – в Київ» [2].

Нащадки виконали бажання Костянтина Ушинського і поховали педагога 28 грудня 1870 (9 січня 1871) року в Києві, на березі Дніпра під старезним каштаном у некрополі Видубицького чоловічого монастиря. На могилі Костянтина Ушинського встановлено

мармурову плиту з епітафією, автором якої був Павло Тичина: «В роки царської сваволі він жадав народу волі, працював для Батьківщини, душу розумів дитини, школу добував з безодні, став безсмертним він сьогодні».

Ім'я К. Д. Ушинського настільки увійшло в український історико-педагогічний контекст, що сьогодні не можливо уявити історію педагогічної науки та освіти без цієї постаті. Відзначення на державному рівні у 2023 році 200-річчя з Дня народження Костянтина Дмитровича Ушинського говорить проте, що славетний український педагог належить Україні, з якою завжди був кровно і духовно пов'язаний, а його педагогічні ідеї щодо основ розвитку справи виховання через збудження громадської думки базуються на аналізі загальних основ європейського виховання.

14 квітня 2022 року з метою презентації онлайн-проекту «Педагогічна мапа Києва» викладачами Інституту післядипломної освіти Університету Грінченка в рамках підвищення кваліфікації педагогів було проведено вебінар «Досліджуємо вулицю Костянтина Ушинського». Учасники онлайн зустрічі могли не тільки ознайомитись із життєвим, творчим шляхом українського педагога, а й віртуально помандрувати сучасною вулицею Ушинського, яка виникла в середині ХХ століття у м.Києві та дослідити її архітектурну забудову.

З метою підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти та залучення ширшої освітянської аудиторії до вищезазначеного проекту викладачами Інституту післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка підготовлено навчальний модуль обсягом 10 год. (0,33 кредиту ЄКТС) і розміщено на дистанційній програмі підвищення кваліфікації з можливістю доступу «24X7X365». Мета модуля – залучення педагогів до процесу дослідження педагогічної вулиці Києва, як цінного джерела вивчення історії рідного міста та прояву національної пам'яті; поглиблення знань про біографію та творчий шлях педагога, на честь якого названо вулицю в столиці України. Також рекомендовано ресурси для вивчення життєвого та творчого шляху К. Ушинського, презентовано ідею дослідження педагогічної вулиці як публічного простору для проведення навчальних занять чи дослідної роботи.

Онлайн-проект «Педагогічна мапа Києва» користується великою популярністю серед підписників Педагогічного музею України, а

серія вебінарів, проведена викладачами Інституту післядипломної освіти Університету Грінченка у 2022 році долучила багато бажаючих удосконалити свою культурну компетентність. За бажанням педагогів після кожного вебінару пропонуються відеозапис заходу та презентаційні матеріали.

Систематичні вебінари «Педагогічна мапа Києва: досліджуємо вулицю...»-2022 слугували й дискусійно-інформаційним майданчиком, де з освітянами обговорювалися питання дослідження педагогічної вулиці та підбору матеріалів для наступних навчальних онлайн занять. Зокрема викладачами Інституту – Матвійчук Оксаною, Меленець Людмилою, Петрошук Наталією з активним залученням директора Педагогічного музею України – Міхна Олександра було досліджено та презентовано наступні педагогічні вулиці та провулки в м.Києві: провулок Івана Мар'яненка, вулиці Миколи Пирогова, сім'ї Шовкоплясів, Антона Макаренка, Зої Гайдай, Григорія Світлицького та ін. Окрім того, двічі на місяць на офіційних сторінках музею, у соціальних мережах «Фейсбук» під хештегом #Педагогічна_мапа_Києва виходять нові інформаційні пости про педагогів на честь яких названо вулиці/провулки міста Києва.

Отже, спільними зусиллями Педагогічного музею України та Інституту післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка у місті Києві успішно реалізується онлайн проєкт «Педагогічна мапа Києва», у якому представлено видатного педагога Костянтина Ушинського. який сам підтвердив свою національність: «...я українець: рід наш старовинний, ... Всі родичі, діди, дядьки і батьки були українцями, народилися й поховані в українській землі» також

ЛІТЕРАТУРА

1. Меленець Л. І. (2014) Костянтин Ушинський про ідею дитячих садків у «Загальній скарбниці педагогічних надбань людства». Ідеї К.Д. Ушинського в сучасній педагогіці (до 190-річчя від дня народження К.Д. Ушинського). URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3454/>
2. Міхно О. Онлайн-проєкт «Педагогічна мапа Києва»: мета, контент, особливості реалізації. URL: <http://surl.li/ennen>
3. Онлайн-проєкт Педагогічна мапа Києва. URL: <http://pmu.in.ua/news/mapa/>